

HOOFSTUK VII.

STRIJD VIR DIE HOLLANDSE TAAL.

Die manne van die Afrikaanse Taalbeweging was ook die manne, wat die strijd aangebind het vir die Hollandse Taal. Dis die opmerkelike feit wat nou onse aandag vraag. Dog laat ons eers vermeld wat Ds. Du Toit daaromtrent laat opskryf het:

„Reeds in 1874 het ik begin skrywe oor die offisiële regte van die landstaal in die Parlement. Kijk stukke van “Een ware Afrikaander” in daardie jaargang van die “Z. Afrikaan” verskijn, en later in die *Geskiedenis van die Afrikaanse Taalbeweging* oorgeeneem. Ik was die eerste wat petisies opgestel en laat teken het vir die wijsiging van die konstitusie, vóór mijn vertrek naar Transvaal. Mnr. Hofmeyr het mij privaat geskrywe om dit tog nie te doen nie, want ons sou dit tog nie verkrij nie. Toen teën die verwagting in, die petisies talrijk geteken en die beweging sterk werd het mnr. Hofmeyr 'n wijsiging van die konstitusie in die Parlement voorgestel, wat sonder opposisie deurgegaan het.

„Op Burgersdorp werd later 'n Komitee aangestel om daar 'n Taalmonument op te rig in verband met die gebeurtenis, omdat die beweging daar sterke steun gekrij het. Die Komitee stuur destijds 'n deputasie naar mij toe om hul planne te gee en die inskripsies op te stel. Die inskripsies staan vandag net soos ik dit opgestel het volgens 'n opdrag van hul eie Komitee, behalwe dat mijn naam uitgelaat is—en dit waar hul self mij opgegee het als “die eerste bewerker van die beweging”—sonder 'n woord van kennisgewing van rede of feit aan mij. Hulle nooi mij naar die ont-

hulling. Toen ik daar kom hoor ik dit van vertrouwde vrinde dat mijn naam uitgelaat was, o.a. van mnr. A. du Plessis L.W.V. Ik was so verontwaardig, dat ik dieselfde nag nog, voor die fees, per trein sou ver-trek; maar deur enige invloedrijke vrinde het ik mij laat omhaal om te blij. Die oggend van die fees kom die Komitee naar mij toe met 'n welkomsadres en die versoek om die feesrede te hou. Natuurlik het ik hulle dáár nie alleen die waarheid gesê nie, maar ook *in* die feesviering. Hulle het egter die skuld op ander wou gooi en tot vandag toe weet ik nie wat die eien-like rede was nie.

„Later het ik in die Paarl die Taalbondeksamens ingestel en vir enige jare daarmee voortgegaan, dog werd op dieselfde ondankbare manier behandel”.

“WARE AFRIKAANDER.”

Laat ons nou weer naar die begin teruggaan. In die “Z.-Afrikaan” dan het “Ware Afrikaander” op-getrek vir die regte van die “moedertaal” in die Par-lement, Geregshof, Skool en Kerk.

Van die Parlementstaal word geseg: “Ons Parlement moest in het Engels gehouden worden, hoewel ruim twee-derde der bevolking evenveel Engels als Russies verstond, toen het Parlement werd opgericht. Wat was het gevolg? De oudsten des lands, mannen van verstand en ondervinding, mannen die een hart hadden voor het heil en de welvaart van hun vaderland, konden wij niet kiezen. Vreemdelingen, fortuinzoekers, die meer belang stelden in een gevulde beurs dan in de vooruitgang der kolonie, namen hun plaatsen in.”...

Verder: “In onze gerechtshoven zijn wij vreemdelingen en moeten ons dus bedienen van tolken, prokureurs, advokaten, enz., die hun zakken vullen met geld aan de arme onkundige boer onrechtvaardig afgeperst. Waarom worden onze gerechts-hoven niet in onze eigen taal gehouden?...”

“Op onze Scholen moeten onze kinderen eerst een vreemde taal leren om dan in die vreemde taal verder onderwezen te worden. Waarom niet hun moedertaal, die zij verstaan, ge-nomen om hen daarin verder op te leiden? Maar weet gij wel, Afrikaanders, hoe uw moedertaal door de Engelse regering wordt beschouwd? Zij wordt op één lijn geplaatst met de Kaffertaal.”...

Sulke woorde klink nou heeltemaal gewoon, maar destijds was dit g'n alledaagsheid nie om so te skrijwe. Mnr. D. F. du Toit het nog onlangs aan die skrijwer van hierdie boek vertel, dat daar destijds 'n doodstilte geheers het in die taalwatere—net hier en daar 'n roeringkie, wat gouw genoeg weer platge-

strijk werd. Die meeste het dit als 'n vanselfsheid aangeneem, dat tog alles Engels moes word.*

In 1813 werd al bepaal dat 'n staatsambtenaar Engels *moes* ken, en dat "het middel der vertaling in strijd was met de geest en het doel des regeerders." In 1832 het die "Charter of Justice" gekom en werd die Engelse taal als die enig-geoorloofde in die geregshowe ingevoer, en in 1839 werd kennis gegee, dat bij die benoeming van predikante in de Ned. Ger. Kerk (wat toen nog bij die Staat berus het) die voorkeur sou gegee word aan die wat net so goed in Engels als in Hollands kan preek. Eindelik, in 1853, werd 'n konstitusie toegestaan, waarvan die 89ste seksie bepaal, dat niks anders dan Engels in die Parlement sal gepraat word nie, terwyl dié taal in 1865 als die enigste middel van onderwijs erkend werd. Nou moes die moedertaal nog net uit die huis, die mond en die hart geruk word—en die saak was beslis. En menigene het gedag dat die stroom wel onkeerbaar die kant sou uitgaan.

DIE EERSTE STOOT.

Maar nou kom in 1875 die Afrikaanse Taalbeweging, wat naar die beskouing van die "Patriot", die eerste stoot vorentoe was. In hierdie volgende stukkie bewijs die blad wat hij beweert:

*Wat die toestand van Hollands toen was, beskryf mnr. D. F. du Toit in die reëls, wat ons hier afskrywe uit 'n brief later aan die skrywer van hierdie boek gerig op grond van die vermelde gesprek: "Hollands was vir ons verlore. Na ou Dr. Changuion sijn poging—later deur hom opgegee—twiifel ek of daar nog iemand was wat in erns daaraan gedenk het om Hollands in Suid-Afrika te herstel en tot sijn reg te laat kom, of op die duur te behou. Die skole was toen groteliks ingerig op die te algemeen geloofde gesegde: "leer maar Engels, Hollands kom van self." Het nie algar dit geglo nie, die meerderheid is tog me die stroom meegesleep. Toen ek die eerste maal met eerw. Van der Rijst ("Oom Willem") oor die A. T. Beweging gepraat het, was mijn vraag, wat hij van 'n Afr. Bijbelvertaling denk? Sijn antwoord was: laat ons liewers die kinders Hollands leer. Mijn wederantwoord was: daartoe het ons geen kans in onse skole nie. Hij: laat ons dan die skole emansipeer (vrij maak). Ek: daartoe het ons geen geld en sal ons geen genoegsame samewerking krij nie. Die brokstukke uit ons gesprek sal 'n denkbeeld gee hoe dit toen met Hollands gesteld was... Algar was ons toen al meer of min van die Engelse goggatje gebijt. Hollands was maar vir hogere geleerde, viral predikante nodig en bereikbaar; Afrikaans was kombuistaal. Vir ons gewone mense was daar gin ander kans nie als bietjie Engels te leer en sig so goed en sleg als hulle kan daarmee te behelp, en nog trots te wees daarop dat jiz so'n paar mondjies vol Engels kan uitkraam. Sels in die *Holl. Ger. Kerke* is *Engelspreek* ingevoer en het predikante geseg: hulle *preek* Engels om beter Engels te *leer*. Dit was die rigting waarin ons geloop het, liewers gelei is, want onse predikante had beter moet weet."

“Dis nie te misken nie, dat die herlewing van die Hollandse taal in ons land 'n gevolg is van die Afrikaanse taalbeweging. Die voorstanders van die Afrikaanse taal het nog altoos al hul beskikbare kragte gewij om ook die Hollandse taal te bevorder, soos ons al dikwils aangetoon het. Dit het an die een kant die Hollandse taal opgehelp, terwyl aan die ander kant die teenstanders van die Afrikaanse taal toen ver Hollans begint te ijwer om daardeur die Afrikaanse taalbeweging te versmoor” (P. 1 Julie '81).

“Die taalkwessie is dikwils en warm besproke reeds voor die oprigting van die Genootskap van Regte Afrikaners in 1875, en nie sonder vrug nie. Die Afrikaanse taalbeweging het veld gewonne en wen nog veld. Hewige teenstanders is tot voorstanders bekeerd, bstryders is verdedigers, geworde. En selfs die beweging ten gunste van Hollans het syn ontstaan direk en indirek aan die Afrikaanse Taalbeweging te danke, al het die laaste daar ook slegs “stank ver dank” as wereldsloon voor ontvang, soos die jakhals seg” (P. 13 Jan. '82).

“Nou laas het 'n teenstander van ons geseg: Die Afrikaanse taalbeweging het daarom goed gedaan; dit het die voorstanders van Hollans wakker gemaak, sodat hulle nou ook begin te werk skoolboekies uit te gee” ens. (P. 26 Jan. '77).

“Die Hollandse Genootskap is uit die Afrikaanse beweging gebore” (P. 7 Sept. '77).

'N LEGENDE.

'n Legende wat nog onder ons volk rondswerf, en hier, en daar selfs nog in geleerde hoofde 'n skuilplek vind, moet dan ook nou vergoed verjaag word soos 'n eensame tier, wat nog in beskaafde streke sig weet op te hou en te handhaaf. Die legende is, dat die manne van die Afrikaans teen Hollands gekant was.

Als in die eerste jaargang van die “Patriot” 'n gedig voorkom van A. Herholdt met die volgende reëls:

Oom Lokomotief
 Jij is mij so lief.
 Set Engels opsj!
 Ons taal sal jij krij.
 Werk Hollans mar uit—
 Stuur weg met die skuit!

dan antwoord die redakteur: “Ons stem nog nie met hom same, dat die Hollans nou met die skuit moet weggestuur worde na Holland toe. Ons het Hollans vereers nog nodig.” (P. 15 Maart, '76).

Wat was dan die verhouding? Dit blijk duidelik uit die volgende aanhaling, geskrewe naar aanleiding van die “Z.-Afrikaan” s'n voorstelle omtrent 'n Genootskap vir die Hollandse taal:

“Ons Genootskap is nie-tegen die Hollandse taal nie, soos party van ons vyande geseg het; maar ons het die onmoëntlikheid ingesien om die Hollandse taal in ons land te *herstel*. Afrikaans is in ons oog soos 'n jonge inheemse boompie; hy is nog klein en teer, maar groei by die dag op. Hollans is 'n grote uitlandse boom wat in vroeger tyd hier geplant is, mar wat 'n wegkwijn is. Nou wil ons liewers die jong plantjie opkweek; ander wil liewers die ou boom dokter, die droge takke afsage, 'n bietjie mis om die stam gooi en omspit, ens. Mar die doel van albei is om 'n verkwikkende skaduwe te soek waaronder ons bevolking kan sit, wat in die koue mistige weer van Engeland nie kan lewe nie... Wat ons aangaat, ons wil graag meewerk met 'n genootskap ver Hollans; ons raai selfs onse lede an om daarvan ook lede te worde as hulle lus het. Ons meen dat ons dis regte weg ingeslaan het ver ons doel, Mar andere het andere gedenk, en meen dat ons Hollans moet gekies he. Wel, ons geef hulle die kans; ons sal gen strooi in die weg le; ja, ons sal hulle help. Nog meer, blyk dit dat hulle reg en ons verkeerd gehad het, dat hulle genootskap beter beantwoord, dan sal ons inge. Ja, as dit duidelik word dat die doel beter deur hulle genootskap bereik word, ons sal ons onderwerp en met hulle verenig”. (P. II Mei 77).

“Ons sal die Hollandse Genootskap nie tegewerk, maar veeleer ondersteun. Die Holl. Genootskap is 'n kind van die Afrikaanse. Dan, die Holl. Genootskap sal ons gen *kwaad* maar *goed* doen, veral op die gronde waarop hulle dit begin het, n.l. Engels taal van die *Regering*, Hollans van die *Kerk*, Afrikaans van die *Huisgesin*... Die Huisgesin is die bron waaruit die Kerk en die Staat hulle lewe moet kry. Wie die Huisgesin het, het die toekoms in syn hand. Engels en Hollans moet dus *kunsmatig aangekweek* worde in ons land, Afrikaans *groei van self*... Die Hollandse Genootskap sal ons dus goed doen. Op watter manier. Deur te help om 'n dam op te rig dat alles nie deur Engelse oerstrom wort. Daar is *afkeer* nog teen die Afrikaanse taal, by 'n groot deel van ons volk, hoewel dit al langsam afsterf. Mar tog, dit hinder ons dat ons nie *dadelik* so sterk teen die stroom kan staan als dit moet wees nie. Om 'n beeld te gebruik. Die Afrikaanse boompie is nog jonk. Die Engelse stroom kan hom straks oerstrom. Hy het Hollans vereers nodig as 'n stut, totdat hy sterk genoeg is om alleen te staan. Die stut sal langsam afvrot, die boompie sal al sterker worde, totdat hy gen stut meer nodig het” (P. 14 Sept. '77.)

In die no. van 13 Junie, '79 word weer herhaal, “dat die voorstanders van Afrikaans nog altoos die warmste voorstanders was van Hollans oek; dat die herlewing van Hollans, reeds aangewende pogings tot oprigting van 'n Genootskap vir Hollans, die uitgawe van die flukse “Z. A. Tijdschrift”, ens., vernamelik hulle ontstaan te danke het aan die Afrikaanse taalbeweging; dat die voorstanders van Afrikaans oek verder *die langs moegelike behoud van Hollands sal*

help bevorder, as 'n dam teen Engelse o'erheersing, wetende dat die toekoms ons toebehoor."

Dis nou genoeg. Maar soveel sinate was nodig om die oue legende die kop in te druk. Van belang is die woorde: *dat die Afrikaanse Taalmanne die langs moegelijke behoud van Hollands sal help bevorder*. Aan die woorde is Ds. Du Toit getrouw gebly tot aan sijn dood toe.

VERKOOP VAN HOLLANDSE BOEKE.

Wat tot hiertoe *woorde* was het die Paarlse taalmanne in *dade* omgeset, geïnspireer deur Ds. Du Toit. Eén punt was die verspreiding van Hollandse boeke.

Toen die "Volksblad" beweer dat die Afrik. beweging "de beschaafde opvoeding van onze landgenoten in Transvaal in de weg staat" antwoord die Paarlse orgaan:

"Is dit daardeur dat ons duisende and' lees gekry het, en met buite- en binnelandse sake bekend maak, waar hulle anders onkundig van sou bly? Of is dit daarmee dat ons honderde and' skrywe gesit het, en daardeur o'er sake leer nadink, opinies vorm, en hulle gedagtes daaro'er uitspreek? Of behoort slegs Hollans en Engels lees en skrywe tot die beskaafde opvoeding? Oek *Hollans* lees het ons groteliks bevorder deur die verspreiding van Hollandse lektuur, waar'oer hy slegs ons boekverkoper behoef te raadplege, om nie eens te praat nie van boeke wat ons self direk uit Holland ontbode het en nog voortdurend ontbied, met andere Hollanse boeke deur ons self uitgege. Oek die *Z. A. Tijdschrift* het syn ontstaan an die Taalbeweging te dânk. Dan sou ons name kan noem van persone wat juis die *Patriot* lees, daartoe gekom is om ver andere Hollanse koerante in te teken! Dit alles ten bewys hoe ons "beschaafde opvoeding in de weg staat." (P. I Jan. '80).

Die laaste opmerking gee aanleiding om daarop te wijs, dat mnr. Hofmeyr aan mnr. D. F. du Toit, gesê het, dat die "Patriot" s'n populariteit aan die "Z. Afrikaan" g'n skade doen nie. Inteëndeel, het mnr. II. bevestig, dat die mense deur die "Patriot" leer lees en bijgevolg op sijn koerant leer inteken het.

Maar laat ons terugkeer tot die verspreiding van Hollandse boeke. Die "Patriot" van 19 Maart '80, maak bekend die taalmanne s'n besluit om 'n "boekhandel te open uitsluitelik in Hollanse boeke." Daarmee wil hul die beskuldiging afweer "dat hul met die Afrik. Taalbeweging Hollans teunwerk."

Die uiteindelijke resultaat is dat die firma D. F. du Toit & Ko., tot 1909 gedruk het, boeke klein en groot, in Hollands 93,650 en in Afrikaans 81,000, same dus 174,650, waarvan toen nog 22,550 in voor-

raad was, sodat tot 1909, 152,100 verspreid werd. (Kijk Gesk. v. Taalbeweging, p. 176.)

Tog het die manne, wat bij niemand hoof agter te staan in ijver vir Hollands nie, blij aandring op *Afrikaans* 1) omdat die herstel van Hollands hopeloos en 2) omdat Hollands vir ons 'n "halwe taal" is.

Aangaande punt 1) sê ons orgaan :—

"Voor omtrent 38 jare werd 'n poging om Hollans as landstaal te herstel as hopeloos opgegegê deur Dr. Changuion, met di betuiging dat hy lag ver di denkbeeld dat hy hom verbeel het om dit te kan doen. Voor ruim 6 jare werd di beskouwing openlik uitgesproke deur Hoofregter de Villiers in syn redevoering o'er ons toekomstige landstaal. Selfs ons teenparty stem hierin met ons saam deur 'n "*gewysigde*" Hollans as landstaal te begeer. En wi van hulle, wat beweert dat so'n gewysigde Hollans *verstaan* word, geloof dan nog dat dit ooit taal van di volk, taal van di huisgesin, spreektaal sal worde ?

"Ver landstaal moet ons, na die beskouwing, kies—ni tussen Hollans of Afrikaans ni, mar—tussen Afrikaans of Engels." (P. 7 Julie '82).

En aangaande punt 2) :—

"Die toestand van ons volk, sonder erkenning van Afrikaans, is dus : hulle het Hollans, 'n taal waarin hulle kan *lees*, mar nie *skrywe* nie ; kan *hoor*, mar nie kan *praat* nie. Daarom dring ons an op erkenning van Afrikaans, omdat ons volk nie 'n *halwe*, maar 'n hele taal moet hê."

DIE TWEDE STOOT VORENTOE.

"'n Tweede stoot vorentoe, sê die "Patriot" van 1 Julie '81, het die Hollandse taal gekrij met die laaste Synode."

Daar werd beslote op voorstel van Ds. Louw, destijds van Murraysburg en een van die kampvegters vir Hollands, dat die keuse van die skoolmedium aan die skoolbesture sal oorgelaat word en dat Hollands sal verpligtend wees bij die onderwysers,- en middelklasseksamen. Opmerkelijk dat nog 37 Synodelede teën die voorstel was ! (P. 19 Nov., '80).

Maar ons sal later nog meer van hierdie saak hoor. Intussen het die "Patriot" sig hartelik oor die behaalde sukses verblij, ook al omdat hij in die saak nie alleen *saam* gewerk het nie, maar dit selfs *voorberei* het. (P. 26 Nov., '80).

PETISIES.

Als ons die strijd vir Hollands beskrijwe, mag nie vergeet word wat in die distrikt van Albert gedaan

is nie, die plek wat same met die Paarl die ere-naam 'verdien van "bakermat van het Afrikanerdom." Reeds in die eerste tije van verteënwoordigend bestuur het vandaar die versoek gekom aan die Parlement: Laat ons lid toe om Hollands te praat. Dit werd geweier.

In 1878 werd deur die Albertse Boerevereniging, waarvan die wakkere mnr. D. P. v.d. Heever leier was, 'n besluit geneem tot bevordering van Hollands en twee memories aan die Parlement gestuur.

Opmerkelijk is dat hierdie besluit geval het op 23 Augustus, terwijl juis in die "Patriot" van 2 Augustus van dieselfde jaar so kragtig aan die alarmklok getrek werd. Ons maak die gevolgtrekking dat juis die geluid in Albert, waar die blad soveel gelees werd, 'n kragtige weerklank gewek het. In verband met die plan om 'n landbouw vereniging op te rig, wat die regte van die Boere in die Parlement kan beskerm, vloei hierdie woorde uit die altijd-wakkere pen van Ds. Du Toit.

"Mar moet ons nie meteen na die wortel van die kwaad gaan nie? Waarom staat die sake so verkeerd met ons Parlement? Omdat dit nie in ons taal gehou word nie. Noem ons taal Hollans, of Afrikaans, of Kaaps Hollans, soos jy wil, daar gé ons nie om nie; mar Engels is ons landstaal nie, en sal dit nog lank nie worde nie, lat hulle maak wat hulle wil. En so lank as die Parlement in Engels gehou wort, sal dit nooit beter gaan nie. Want die manne wat ons daar moet he kan ons nie daarnatoe stuur nie, omdat onse regte oue Afrikaners gen Engelsken nie. Nou moet ons Engelse stuur, of van die jonge Afrikaners wat goed Engels geleer het, en die is nog erger Engelsesind as die Engelse self, want hulle suig dit in op die Engelse skole, waar hulle wys gemaak wort dat England alles is.

"Daarom moet ons na die wortel van die saak gaan, en eenparig wees: die hele Hollans sprekende bevolking moet teken dat ons verder ons Landsraad en ons Landswette in ons Landstaal wil hê....

"Wil ons Landgenote mar 'n bietjie salf buiteop ansmeer, goed en wel ons sal daarom met alle mag samewerk; mar ons raad is: een keer na die wortel! Dis tijd ver ons Afrikaners om wakker te worde voor die vollende verkiesing."

Toen mnr. Sichel van Albert die saak bij wijze van petisie in die Parlement voorbrenge op 21 Julie 1879, teken die "Patriot" daarop aan: "Dis alweer 'n teken des tijds. Daar is twee dinge wat dageliks moeiliker word ver ons teenstanders om te ontken: 1) dat daar 'n nasionaliteitsgevoel ontwaak onder die Afrikaners en (2) dat die Afrikaanse taalbeweging die grote stoot daartoe geege het." (P. 25 Julie, '79.)

In die begin van 1880 het Albert weer geroer en werd beslote weer aan te dring op die regte van Hollands. Toen het die "Patriot" opnuw gesê dat dit 'n algemene petitionement deur die land moet wees (*P.* 16 Apr., '80).

In dieselfde jaar was die reeds vermelde Synodebesluit geneem. Die voorstanders van die besluit het, vóór hul uiteengaan, 'n kommissie benoem om dit verder te bewerkstellig, bestaande uit Dr. Kotzé, (voors.), Ds.- Steytler, Ds. Krige en Ds. S. J. du Toit (sekr.). Op 'n latere vergadering het die here besluit twee petisies deur die hele land te laat teken, vragende om gelijke reg vir Hollands 1) in die Parlement en 2) op die Skole. Die "Patriot" sê: "Dis nou ons tijd om te werk. Wie petisies wil hê, skryf dadelik an ons, en seg ver welke wijk. Enkele wijke mag o'ergeslaan wees. En nou moet niemand oorgeslaan worde nie." (*P.* 11 Maart, '81).

Oor die uitstuur van die petisies sal ons later meer hoor. Hier moet nog aangestip word, dat hul meer als 5,000 name bevat het. Mnr. Hofmeyr het dan ook daarop van 'n mosie kennis gegee om die gebruik van Hollands in die Parlement toe te staan. Die voorstel werd egter deur Ds. W. P. de Villiers oorgeneem, omdat mnr. Hofmeyr nie sijn mede-ministers geraadpleeg had en dit ewewel als 'n regeringsvoorstel beskouw werd. (*P.* 27 Mei, '81).

Op 7 Junie, 1881 het die mosie voorgekom. En so was dan die kwessie van Hollands ter sprake.

IN DIE PARLEMENT.

Van hierdie diskussie moet ons uit die parlementêre verslag uitvoerige aanhalings gee, want daar uit moet blijk 1) hoe die mense 35 jaar gelede oor Hollands gedenk het (dis interessant!) en 2) wat die werklike aandeel van die "Patriot" was. Hier is die stukke, ontleen aan die no. van 1 en 8 Julie :—

"Ds. De Villiers wijs in 'n bekwame rede aan, dat tweetaligheid gevonde werd in die Romeinse Rijk, later in Engeland en nou nog in Switserland, Belgie, Canada, Mauritius, ens. "En wat nu de Kaap betreft, er waren genoeg mannen van oordeel die zeer goede parlamentsleden konden zijn, maar die alleen weerhouden werden om als zodanig op te treden omdat zij geen Engels kenden."

Mnr. Brown sê: "Toen hij onderwijzer was wilde niemand Hollands leren, want ieder meende dat hij het reeds kende, maar het schein dat de Ned. Ger. Kerk achter de poging zat om hier

twee talen te krijgen, hoewel de spraakverwarring stellig een vloek voor het mensdom is geweest. Waarom zou, als ieder zijn taal in dit Huis mocht spreken, de kaffer in het Huis zijn eigen taal ook niet bezigen? Hij geloofde niet dat de meeste leden van het Huis Hollands kenden, want wat hier Hollands heette was een Bastaardtaal."

Mnr. Solomon was wel daarvoor en geef o.m. hierdie historiese biesonderheid; "er was nog nooit een poging gedaan om Hollands in het Parlement in te voeren, behalve evenwel door Dr. Tancred, die niet veel hart voor de zaak had."

Mnr. Robertson sê: "Men had gesproken van een beweging die van het volk zelf uitging, maar zij was uitgegaan van de Paarl. Het was één man die de gehele beweging had op touw gezet."

Mnr. J. Barry sê: "dat de Patriot de petitie op touw had gezet (mnr. Marais: neen!). Hij was een Kapenaar en was er trots op, maar hij zou zich niet door de Patriot laten gezeggen."

Mnr. Hofmeyr wat oek sterk vir die voorstel gepleit het sê: "dat de zaak der petitie was uitgegaan van een Komitè van leden der Ned. Ger. Synode. en dat Ds. du Toit zich met de verspreiding belast had. Deze had, naar het schein, zich van de diensten van zijn broeder van de Patriot bediend, die al de petitie had rondgezonden, als kwamen zij van het kantoor van zijn blad"—(Dog kijk hierna).

Mnr. Powell sê: "dat het geheel toevallig was dat al de petitie uit de Paarl waren gekomen. Het volk was er voor.

Die Kommissaris van Openbare Werke (Mnr. Merriman) sê: "die zaak was in het Huis met gematigdheid behandeld, maar die gematigdheid was niet door een blad in de Kolonie De Patriot, zei de heer Myburgh in zijn artikelen tegen de Engelsen gebezigd. Hij wist niet dat er in het land zo grote ingenomenheid met de zaak bestond, maar er was een stemming die de gemoederen meesleepte."

Mnr. Marais sê: "Ging de Patriot vèr in het bestrijden der Engelsen, hij was niet erger dan de "E. P. Herald" en de "Eastern Star" in het aanvallen der Holl. Afrikaners. De bevolking had tans alle reden om in politiek belang te stellen, en was de Patriot een der middelen om ze hiertoe te brengen en waarom zou men er dan tegen zijn?"

Mnr. Fuller sê: "Die tegen het voorstel waren, waren niet bepaald Engelsen maar welopgevoede lieden van Hollandse zowel als Engelse afkomst, die bang waren dat het karakter van het Huis minder zou worden als de verandering plaats had. Er mochten opgevoede lieden zijn die liever in het Hollands dan in het Engels zich uitdrukten, maar de meeste beschaafde lieden konden Engels spreken."

De heer Rhodes sê: "dat hij, vóordat hij de zaak wilde zien uitmaken, eerst verlangt te weten dat de "fatsoenlike" Hollands-spreekende bevolking voor de zaak was, want daarvan had hij geen bewijs gezien, bepaaldelik niet in de petitie."

Mnr. Sprigg sê: "Leden, die wel het Kaaps-Hollands konden verstaan, hadden hem erkend geen Hollandse preek te kunnen volgen. Zou men Kaaps-Hollands, zoals dat van de Patriot, in het Huis spreken? Over vee en dergelijke kan men wel Hollands spreken, maar zou men kunnen vatten wat iemand er over politieke zaken in sprak? Vele boeren had hij gesproken, die geen woorden hadden om zich over politiek uit te drukken, en de taal zoals zij gebruikt werd was laag bij de grond en bevatte slechts weinig woorden... Het zou het z.g.n. "boerenelement" zijn dat men in het Huis zou krijgen, en dit zou het gehalte van het Huis verlagen in plaats van verhogen. Een boer kon men geen vertegenwoordigend man noemen, want slechts lieden van ontwikkelde geest konden anderen naar eis vertegenwoordigen... En dan, al waren er tweemaal zoveel Hollanders als Engelsen in het land, dan waren er nog meer zwarten. Was er een Kaffer in het Huis en stelde deze voor dat er Kaffers zou gesproken worden, zou men voor zijn voorstel dan niet menigte van petitiees in het Huis krijgen? Meende men van neen, dan kende men de Kaffers niet. Evenals men de boeren kon beduiden petitiees voor hun taal te tekenen, zo kon men de kaffers er ook voor krijgen,... wilde men de bestaande vooruitgang houden, dan moest men tans niet met een verandering voor de dag komen, waar vroeger niet aan gedacht was en die stellig bezwaar zou geven. Wat was het doel van het voorstel? Wilde men meer Afrikaners in het Huis? Er waren velen die een Holl. Republiek wilden, en het was zeer mogelijk dat het voorstel daar een eerste stap toe zou zijn. Zou men in de gerechtshoven alleen Engels kunnen houden als men Hollands in het Huis toeliet? Hij wilde het kwaad in het begin tegengaan."

Mnr. Pearson "waarschuwde tegen een beweging van de onwetende massas uitgaande, die eindigen zou met de konstitutie weg te vegen."

Mnr. Solomon sê: "dat Afrikaander leden, die niet voor de zaak waren, toch voor het voorstel zeiden te zullen stemmen. (Zij zijn bang voor de Patriot, zei een stem). Nu ja, dan was de Patriot een macht in het land, maar hij geloofde niet dat zij er bang voor waren. Hij zou alleen daarom voor het voorstel stemmen, omdat hij geloofde dat de bevolking ervoor was."

Mnr. Lewis sê: "Vijf jaren geleden kon de Patriot nog niet zoveel uitvoeren als tans, en dat hij het tans kon, was omdat er een verregaande beweging (!) aan de gang was."

Soos bekend is, het die Parlement nie op die voorstel tot stemming gekom nie. Lede wat daarteën was het met gedurige uitstel ook afstel bewerk. Daar was op laas g'n kans om tot stemming te kom nie. (P. 1 Julie, '81).

In 'n brief aan die Kaapse Holl. blaaië het Ds. Du Toit toen sijn posisie duidelik gemaak. Hier volg 'n gedeelte daarvan, omdat in die Parlement soveel oor die "Patriot" gesproke werd.

“Nadat de zaak van het Hollands in de jongste Synode ter sprake was, werd in de Konsistoriekamer der Grote Kerk een vergadering gehouden van enige voorstanders der Hollandse taal. Op deze vergadering werd een Kommissie benoemd ten einde de zaak verder zoveel mogelijk te behartigen. Gemeide Kommissie besloot op een later gehouden vergadering de ingeleverde petities te cirkuleren; en droeg de verzending daarvan aan mij op als Sekretaris. Ik was reeds voorzien van een lijst van ongeveer een twintigtal B.B. Ouderlingen, die mij hun namen en adressen hadden gegeven en hun medewerking hadden toegezegd tijdens de Synode. Aan hen werden vormen van petities met cirkulaires uit naam van gemelde Kommissie toegezonden. Hiermede waren wij echter nog niet geholpen voor de gehele Kolonie. Daartoe vroeg ik de medewerking van de drie Hollandse bladen, *Zuid-Afrikaan* en *Volksblad* namen bereidwillig op zich elk de vormen van een petitie *gratis* te drukken als ook de blanco vellen te leveren, en de *Patriot* nam op zich om de vormen te verzenden naar zijn vele agenten en medewerkers buitenaf, met de cirkulaire van gemelde Kommissie, en kennisgeving dat de Petities naar mij als Sekretaris moesten teruggezonden worden, voor of in de tweede week van Mei. Daar ik echter de maand Mei aan Strand ging doorbrengen, en de petities, toen ik van huis ging, eerst begonnen in te komen, was ik verplicht de verdere bezorging daarvan aan de heren D. F. du Toit & Ko. over te laten, hetgeen zij bereidwillig op zich namen.

Ziedaar nu het beloop der zaak. Wat agenten en medewerkers buitenaf gedaan hebben weet ik niet. Maar dit weet ik, niemand heeft teruggeschreven, dat hij met het doel niet instemde, of dat de ingezetenen in zijn wijk er tegen zijn. In tegendeel, ik heb hier nog een pak brieven mij samen met de getekende petities toegezonden, de volste instemming betuigende, en berichtende dat men algemeen daarmede instemde. Van gemelde brieven ben ik bereid op aanvraag inzage te verlenen, of kopie te leveren, aan de vertegenwoordigers, die twijfelingen desbetreffende hebben uitgesproken. Maar wat afdoende bewijst dat het publiek in dezen met gemelde petities instemde, zijn de volgende *feiten*:—

1. Dat men in zulk een korte tijd meer dan 6,000 naamtekeningen daarvoor kreeg; de meeste personen buitenaf hadden geen maand tijd om de petities te laten cirkuleren.

2. Dat van ongeveer 200 personen, meestal onbekenden naar wie de vormen toegezonden werden, geen enkele gevonden, werd die samenwerking weigerde, slechts 1 of 2 moesten verschoning vragen dat zij wettiglijk *verhinderd* werden mede te doen.

3. Dat in vele, zoal niet in de meeste gevallen, de blanco vormen niet toereikend waren voor de naamtekening, zodat sommigen zich deswege beklagden, en anderen vellen gewoon papier bijgeplakt hebben.

Ik neem meteen deze gelegenheid te baat, om allen die zo bereidwillig hebben medegewerkt daarvoor te danken.

Hopende met voorgaande opheldering de goede zaak een dienst te doen, waartoe ik mij vrijwilliglik verbonden acht, heb ik de eer te zijn, enz.

S. J. DU TOIT. (P. 1 Julie '81).

Al was onse Engelse vriende in die Parlement formeel nie so goed op hoogte nie, in werkelikheid het hul dit tog nie so ver mis gehad nie. Die "Patriot" kon daarom sê: "Op een punt kon hul hulke spijt nie verkrop nie, dat die "Patriot" eintlik die bijna seuwe duisend naamtekeninge besorg het op die petisies". (1 Julie, '81).

DR. THEOPH. HAHN OOR HOLLANDS.

Nie alleen Engelse nie, maar ook 'n man als Dr. Th. Hahn, het in die Kaap die staf oor Hollands gebreek. Hier moet noodwendig enige uittreksels ingelas word uit die voorlesing, wat hij gehou het op die jaarvergadering van die S. A. Bibliotheek. Hoewel die lesing kragtige teënspraak uitgelok het, is dit tog kras dat in die tijd so'n lesing kon gehou word. Teënwoordig sou dit amper onmolik wees. Hoor 'n bietjie :--

"Let, zo zeide hij, op het groot aantal Engelse dichters van wereldberoemdheid en de weinige personen van werkelijk Olympies vernuft die de Nederlanders kunnen aanwijzen. Wij kunnen ze op de vingers van een hand optellen. Men moet een Hollander zijn om de huisbakken fraaiigheden van Nederlandse schrijvers en dichters, die allen doortrokken zijn met die oudbakken, saaië en ploertige reuk van aardse pijp, waarmede hun letterkunde gesatureerd is, te genieten. Men moet een speciale reis naar Holland maken en die buitendorpjes bezoeken, beroemd als de tonelen aanbiedende van het Hollandse rustige leven, zich kleden in een kamerjapon van rijk doch kunsteloos patroon en tabak roken om zijn hart aan een Nederlandse schrijver te kunnen ophalen. Met de uitzondering van twee of drie dichters, bestaat er geen oorspronkelijkheid, het kenmerk van een waar genie; geen romance, geen nadruk, de gouden glans van ware poëzie, inderdaad kan men in het Hollands noch gevoel, hartstocht of sentiment vinden.... Hollandse schrijvers zijn zo uitvoerig dat de lezer vermoeid wordt door de grote massa, welke men door moet waden en ten laatste niet meer in staat is de slappe denkbeelden die er in neergelegd werden, te begrijpen. Hooi, zo zegt men, geeft niettegenstaande de omvang daarvan slechts zeer weinig voedsel. Grazende dieren moeten het evenwel vreten, omdat er een zeker mechaniese uitzetting van hun magen noodzakelijk is, voordat zij iets kunnen verteren. Voedsel in kompakte vorm zou een ezel hardlijvig maken. De verkwisting der Nederlandse schrijvers is ontzettend en zij schijnen geheel uit het oog verloren te hebben dat

de kracht der oplettendheid en het oog der wereld hunne grenzen hebben. Zulke massa's hooi hebben de schrijvers in de voerbak van de arme geduldige wereld gesmeten... Nu wint het Engels dagelijks meer en meer veld onder de beschaafde naties en er bestaat geen reden hoegenaamd, waarom wij hinderpalen zouden leggen aan de verspreiding er van, of het vervangen door een taal die zelfs geen kracht en oorspronkelijke sterkte genoeg bezit om een plaats in te nemen op de eerste rangen van de verschillende letterkonden der wereld. Door het Engels, Duits, Frans, en de oude klassieke talen te leren, verlenen wij ons de toegang tot een onuitputtelijke voorraad van geestelijk voedsel, en van de andere kant indien wij een taal (dus het Hollans) met geweld willen invoeren, die log en lomp is, weinig verstandelijke boeken geleverd heeft, dan snijden wij ons af van de beschaafde wereld in het algemeen, dan verlaten wij het brede pad van vooruitgang en beschaving en dan zullen wij moeten gaan als de kreeft; ja wij zijn schuldig aan intellektuele zelfmoord, waarvoor onze kinderen en kleinkinderen onze nagedachtenis zullen zegenen. Een woord nog over het Hollandse patois van deze Kolonie. Men kan nagaan dat het een mengelmoes is van de verschillende dialekten van de Nederlanden en Noord Duitsland, en ofschoon teutonies, is het psychologies een wezenlijk Hottentotse tongval (sic). Want wij leren dit patois het eerst van onze kindermeiden en aya's. De jonge Afrikaner heeft op zijn eenzame plaats geen andere speelmakkers dan de kinderen van de Basterd Hottentotse werklui, die bij zijn vader in dienst zijn, en zelfs de volwassen boer houdt zich nog onwillekeurig aan het patois van zijn knecht. Men kan trouwens ook moeielik verwachten dat de afstammelingen van slaven en bedienden, die vroeger hun eigen lelike taal hadden gesproken, iets konden bijbrengen om de taal te verbeteren. Let er bijvoorbeeld eens op, op hoevele manieren wij de verschillende betekenissen van het woord *beautiful* kunnen uitdrukken. Wij hebben de woorden *handsome, pretty, fine, shapely-graceful, lovely, elegant, comely, seemly, beauteous, splendid, glorious, fair*, en andere synoniemen, te veel om op te noemen; doch indien wij het patois spreken van een handsome young man, een pretty girl, een fine pig, enz., enz., dan is er alleen het woord *mooi* dat alles uit moet drukken, en men spreekt van een mooi jong kerel, en mooi juffrouw, en mooi vark, en mooi pompoen, mooi weer, mooi lucht, mooi lijf en mooi houding, en mooie tabbertje, enz., alles is *mooi*. Dat patois heeft geen literatuur en wacht nog op een Chaucer. Shakespeare en Byron. (P. 12 Mei '82).

DIE OORWINNING.

Die 16 Des., '81, het die Pêrlse orgaan 'n konseptisie gepubliseer, waarin om 6 verskillende dinge gevraag word, allereers natuurlik om gelijke regte van Hollands met Engels in Parlement, Geregshof en Skole. Die no. van 22 Des., d.a.v. het die nogal gunstige opinie van sommige koerante daarvoor opgeneem, en ook wat die "Zuid-Afrikaan" daarvan sê:—

“Minder gunstig is die gevoele van die *Zuid Afrikaan*, in syn leader van laaste Dingsdag. Ons tydgenoot is geheel teen ons plan om die 6 punte in een Petisie op te neem: vereers, omdat dit nie politiek is om *soveul* gelijk te vra nie, want dan staat jy kans om *nix* te kry nie; verder, omdat op sommige punte die publiek nie eenstemmig denk nie, byv. party sal teen 2, herroeping van Immigrasie Wet, en teen 5, verhoging van belasting op lewensbehoefes wees. Teen verhoging van stemreg is hy bitter, omdat dit juis die swarte sal lat same stem met die Jingoos teen die Afrikaners. Van 3, o’ergaaf van Basutoland, en 6, uitgaaf van Hollanse Wetboek, seg hij *nix*. Syn raad is, dat ons ons plan moet lat vaar, en *net mar vra, nie eens gelijke regte ver Hollans in alle opsigte nie, mar net vryheid om Hollans te mag gebruik in die Parlement.*

“*Ons besluit* nadat ons die opinies van onse tijdgenote gehoor het, om bij ons plan te bly, en net punt 5 uit te laat.”

Toen mnr. Hofmeyr s’n mosie in 1882 deurgegaan het, het die “Patriot” ook sijn sê gesê als volg:—

“’N VOORSTEL van meneer Hofmeyr, om ons Konstitusi so te wysig dat lede na verkising Hollans kan gebruik in Hoger en Lagerhuis, is verlede week Donderdag heel glad deur gegaan.

“In een flinke spiets—wat ons lesers in ons byblad vind—het meneer Hofmeyr op syn bekwame wyse angetoon dat hy ni ’n nuwe guns kom vra ni, mar ’n ontroofde *reg* wat di koloniste toekom. En op ewe bekwame wyse werd besware, wat daarteen ingebring werd, beantwoord.

Menere Laing en Sprigg wou nog bitji teehhou; maar soos ’n plat padde of nat stukki seep was dit uit hulle hande. Dat eersgenoemde dit sover gebring het om te glo dat die volk dit ni begeer ni, omdat *hy* dit seg, kan ons begryp—mar dat hy di huis met so ’n kluitji durf beledig *is* ons onverklaarbaar. Dit sal dan oek wel as verskoning kan dien dat hy di Engelse *Besitting* met Engelse *koloni* verwar; dat hy di *Patriot* geheel verantwoordelik stel ver di beweging... Meneer Laing kan gerus ’n bietji memori kruid koop as syn geheuge hom vertel dat di beweging slegs tye jaar oud is, ’en daarby leer om oorsaak en gevolg te onderskei....

Hoe knap Meneer Hofmeyr di saak ook bepleit het—waarvoor hom alle ere en opregte dank van di regte Afrikaners toekom—tog was dit ni syn gesonde en gegronde pleitrede wat so oertuigend was ni, mar wel di eenstemmige eis van di volk. Dit sal hy self erken en di bewys daarvoor is di verklaring van Meneer Scanlen dat so’n Bil reeds opgestel is deur di Regering. Meneer Hofmeyr was egter di gelukkige man om te maai wat gesaai was, en daarme wens ons hom geluk. Ons hoop dat ook hy deur di glansryke oerwinning sal aangemoedig wees om vort te gaan as verdediger van ons Afrikaanse regte deur dik en dun.

“Mar dan moet hy oek deur dik en dun ondersteund worde. Di wat petisies het om te lat teken moet ni denk dat di hoofsaak gewonne is en di tekening nou mar kan bly ni. Né: lat teken so ver as kan. Toon andermal dat ons ni alleen vryheid ver

Hollans begeer in Parlement ni, mar gelyke regte met Engels op ons skole, in Magistraats- Geregshof, ens. Ons moet die yster sme solang as dit heet is." (7 Apr. 82).

Eiënaardig is nog die spiets wat mnr. De Smidt in die Hogerhuis gehou het :—

"Mr. De Smidt was dit volkome met di laaste spreker eens, en daar was gen rede waarom 'n lid, as hij Hollans wil praat, moet verhinderd worde. Hij raai an di wet sonder enige anmerkings an te neem. Hij verstaat dat *Dutch*, hoog Hollans beteken en ni di *gemene bastard brabbeltaal* van de *Patriot*. *Di Patriot was in 'n taal geskrijwe wat di laagste Hottentotte gebruik*, en hij het selfs 'n verkeerde naam, dit moes gewees het *Patterjerot* (!) As iemand di taal in di Huis wou praat, moes dit met krag belet worde. Dit klink hom as 'n vreselike wan-klank in di ore as hij 'n uitdrukking hoor as volg: "Ver die ding moet ek nog zorg." Di hoog Hollans was 'n pragtige rijke taal, en dit doet hom hartseer dat di taal so verbrabbeld werd. Hij eindig met di vollende versie te resiteer, wat hij di Editeur van di *Patriot* anbeveel om te lees:

O! Gij, die stout de taal belastert,
De rijke schone moedertaal verbüstert;
Ja gij verdient wel met uw vuige brein,
Ook uiterlik een Hottentot te zijn." (P. 12 Mei '82.)

DANK.

Het mnr. Hofmeyr dankadresse ontvang vir sijn werk,— die "Patriot" werd hier en daar nie vergeet nie. 'n Enkel staaltjie :

Publieke vergadering gehouden te Petrusville op 17 Mei 1882. Op welke de volgende resolutien zyn gepasseerd :—

Deze vergadering acht zich ten hoogste geroepen hartelik te danken (a) de leden van ons Parlement voor het doorlaten van het Hollands, want daardoor gevoelt het volk zich weder als burgers (b) meer biezonder de heer Hofmeyr, daar hij zulks heeft voorgedragen en verdedigd, en ook voor zijn mannelike aanspraak, die zoveel licht over de zaak geworpen heeft. (c) De *Patriot* die zo steeds met veel opoffering, moed en ijver, de zaak van een vergeten volk voorstaat en verdedigt, onaangezien al de smaad, spot, en hoon van groot en klein, en wij erkennen openlik voor allen, dat naast het Albestuur, de *Patriot* het middel en de oorzaak is van al het goede tans ter baan. (P. 2 Junie '82).

DIE TAALBOND.

Melding moet nog gemaak word van die ontstaan van die Taalbond-eksamens.

Vooraf moet ons daaraan herinner, dat in Oktober 1890 die "Z. A. Taalbond" in Kaapstad gestig werd,

veral op aandrang van manne als prof. Moorrees, Ds. A. Louw, mnr. J. H. Hofmeyr e.a. 'n "Medewerker" wou hê dat die Genootskap van Regte Afrikaners so'n Taalkongres sou oproep, omdat "deur hulle die herlewering in di taal ontstaan is," maar daar deur 'n voorlopige komitee reeds 'n Kongres in die Kaap bepaal was, werd aan die versoek g'n gevolg gegee nie. (P. 9 Okt., '90).

Die "Patriot" het net geantwoord: „Op ons standpunt vrees ons di Taalbond ni; al sou *Hoog* Hollans di, leus wees, denk ons nog, sal ons kan saamwerk. Dit mog vreemd lijk, mar ons is o'ertuig, dat alles tog moet uitloop ten nutte van di Afrikaanse taal, of alles moet deur Engels verswolge worde. Di wesentliche volkstaal moet tog eenmaal bowe kom". (P. 16 Okt., '90).

Die no. van 13 Nov., gee die volgende, historiese belangrike bepaling van standpunt :

"Di Kaapkoloni, en so as ons hoop di gehele Suid Afrika is weer 'n bond ryker geworde, en ons roep di kleine kind welkom toe, en wil di hoop uitspreek dat hy spoedig groot en sterk sal worde. Dit sal miskien party van ons lesers vreemd voorkom, net of ons min of meer ons dierbaar Afrikaans laat vaar het, mar dit is ni so ni; ons volg nog altyd di re'el wat ons van di begin an gestel het. Ons het nooit di Hollans teengewerk ni, mar altyd beweer, dat daar an suiwer hoog Hollans ni te denk is ni, en dat tog di Afrikaanse taal di taal van di land sal bly.

Hoewel men dit volstrek ni wil erken ni, dat die Hoog Hollans hier dood is, het tog di meeste sprekers toegegê, dat daar 'n Afrikaanse taal bestaat. Te'en di uitdrukking "Patriotsch" kom ons met krag op. Di *Patriot* het nooit geseg, dat di skryfmanier deur hom gevolg di enige is, mar het altyd geseg, so skryf ons; bewys dat ons verkeerd is en ons sal verander, en nog altyd siet ons uit na 'n Afrikaanse Taal Kongres, om met makkaar o'er di manier van skrywe en spelle te handel. Di laaste woord oek met betrekking tot di Afrikaanse taal is deur di *Patriot* glad nog ni gesprek nie, en ons glo ni, dat imand di reg het om van Patriotsch te praat. By vele word dit dan mar gedaan, om by di begin al di gemoedere teen ons te maak.

Party sprekers het gepraat van "volkstaal," Suid Afrikaans Hollans, vereenvoudigde Hollans, ens., ens.; selfs Prof. Mansvelt verklaarde, dat hier ni diselfde taal kon gebruik word as in Nederland. In di wese van di saak het di Afrikaans dit op di Kongres gewin. Di verskil tussen ons en vele andere is nou mar 'n verskil hoe ver ons moet gaan. Daar is dus, soos ons reeds te kenne gegee het, vir ons volstrek ni rede ni om te'en di Taalbond op te tre, mar veul meer om oek 'n bitji te help. Ons gaat op ons weg voort; mar ons is altyd bereid om met andere saam te werk, as hulle diselfde einddoel beoog.

Di Taalbond is dan gestig, sonder juis uit te druk wat onder Hollans moet verstaan worde, en ons reken dit verstandig. Om lank te stry was van gen nut ni, en al het al di stemme te'en Afrikaans gewees, dan sou ons tog op ons oue weg voortgegaan wees, di andere had tog oek mar net so gedaan, en daar sou ni een stap verder gevorder wees ni. Later kan, as dit nodig word, altyd di saak duideliker geskrywe worde. Ons is ni bang ni, dat as di volkstaal bevorder worde, oek ons werk ni op di regte prys sal gestel worde ni.

Ds. Du Toit, pas uit Europa aangekom, kon tot sijn spijt nie teënwoordig wees nie. "Zijn adres aan het Kongres was te laat gekomen, maar hij was gereed om de zaak van de Taalbond steeds te ondersteunen. Was hij aanwezig geweest, dan zou hij, zo de taalkwestie ter sprake kwam, zijn (71) stellingen verdedigd hebben" so lees ons in die rapport. P. 6 Nov., '90).

DIE TAALBOND EKSAMENS.

Dit het dan ook nie bij woorde geblij nie. Kon Ds. Du Toit aan die Taalbondstigting nie deelneem nie, hij was die eienlike insteller van die Taalbondeksamens. Die saak werd begonne deur die Paarlse en Wellingtonse besture van die Taalbond, op 'n vergadering gehou 30 April, 1892. Van die Paarlse tak was Dr. Hoffman voors. en Ds. Du Toit, sekretaris. Die eerste eksamens in die Hollandse taal en S. A. Geskiedenis (hoër en laër) werd bepaal op 11 Junie d.a.v., en werd beperk tot leerinrigtings van die twee afdelings. 129 Kandidate het toen deelgeneem. Skrywer hiervan was een van die kandidate en herinner sig nog goed die loop van gebeurtenisse. Veral die morre in die Paarlse Stadsaal, toen die publieke prijsuitdeling plaas gevind het, staan hom duidelik voor die gees.

Die saal was propvol en die belangstelling was groot. Prof. De Vos, voors. van die Hoofbestuur, het die sertifikate onderteken en sijn spijt te kenne gegee, dat hij nie teenwoordig kon wees nie. In sijn brief sê hij:

„Ik wens de beide takken, die in deze zaak saamgewerkt hebben, van harte geluk met de gunstige uitslag van dit Vergelijkend Eksamen. Het is zoals het zijn moet, en zoals te verwachten was, dat de Paarl en, Wellington, die bekend zijn voor haar gezond nationaliteitsgevoel en betamelik zelfrespekt, hierin zouden voortgaan, en aan andere delen des lands een goed voorbeeld

zouden geven. Ik hoop dat dit voorbeeld elders zal worden nagevolgd.

Mnr. D. P. v. d. Heever het toen o.m. gesê :—

“Hij vergeleek de Afrik. Bond en Taalbond als broeders” Hier aan de Paarl was de Afrikaner Bond, de gehele herleving onzer Taal en Nationaliteit, geboren, en van hier uit had het zich verspreid over het ganse land. Hij herinnerde zich nog toen hij het eerst deze *Patriot* zag als een klein blaadje, waarin sprake was van de oprichting van de A. Bond, en toen hij zelf voor die zaak begon te ijveren, dat hij toen meer dan eens dacht of die mensen aan de Paarl die daarmé begonnen en of hij zelf wel goed bij hun verstand waren. Maar vandaag geniet men alom reeds de vruchten van de Afrikaner Bond. Nu gaat de Paarl weer met iets dergelijks voor.

Soos ons weet het die Hoofbestuur later die eksamens ter hand geneem en ieder weet wat 'n mag hul in die land geword het. Maar laat ons die pioniers, insonderheid Ds. Du Toit, wat ook hier die stoot gegee het, nie vergeet nie.
